

**UNUTULAMAYAN
MAHALLE:
BİR TÜRKİYE
SAPLANTISININ
PSİKOSOSYAL
DÜNYASI**

**PROFİL:
MELİKE ALTINIŞIK**

**MUCEM:
AVRUPA VE AKDENİZ
UYGARLIKLARI
MÜZESİ**

**PAYLAŞIM
EKONOMİSİNDE
EĞİTİM MEKANLARI**

**KARAKÖY
LOKANTASI**

**KOOLHAAS'IN
MODERN MİMARLIK
TOPOĞRAFYASI**

İçindekiler

348

Eylül-Ekim 2021

Arthur Jafa: "MAGNUMB 36.

Mucem:
Suyun
Kıyısında
Gölgelerin
Dansı
42.

6 Öngörünüm

Mimarlık Ürünü Anlamak Nedir?

Bugün Nasıl Anlar, Nasıl Anlamlandırırız?

8 Haber / Ürün

16 Haber / Sanat

20 Haber / Mimarlık

24 Gündem / Sanat

**Barbican Art Gallery'de
"Noguchi" Retrospektifi**

30 Gündem / Sanat

**MAXXI'de "Casa Balla":
Giacomo Balla 150 Yaşında**

36 Gündem / Sanat

**Arthur Jafa:
"MAGNUMB"**

40 Gündem / Fotoğraf

**"Devour the Land":
Amerikan Manzara
Fotoğrafçılığı ve Savaş**

42 Opus Caementicium

Mucem:

Suyun Kıyısında Gölgelerin Dansı

Mucem, Marsilya'da 2013'te açılan bir müze. Paris dışında Fransa'nın ilk ulusal müzesi olma özelliğini taşıyor. Sadece temel sistemi, betonarme perde duvarları ve çevresel kirliliği yerinde döküm yöntemiyle gerçekleştirilmiş olan yapıda diğer tüm taşıyıcı elemanlar prekast komponentlerle oluşturulmuş. Le Corbusier'nin yapımı 1952'de tamamlanan Unité d'Habitation'undan bu yana Marsilya'da inşa edilen en yenilikçi tasarım olarak nitelenebilir. Z. Canan Girgin değerlendiriyor.

48 Tema

Unutulamayan Mahalle:

**Bir Türkiye Saplantısının Psikososyal
Dünyası**

Osmanlı döneminde mahalle yaklaşık 18. yüzyıldan başlayarak kimi toplumsal grupların tahakkümünden ve büyük gözetli ortamından kaçmak için uğraştığı bir kentsel gerçeklikti. Aynı yüzyılda ve hemen sonrasında en üst sınıflar mahalle olarak örgütlenmemiş kent çeperlerine doğru uzaklaşım özgürleşmeyi

ARREDAMENTO
MİMARLIK

YAYIN

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Banu BİNAT

Yayın Koordinatörü

Uğur TANYELİ

İletişim Koordinatörü

Neslihan ŞİK

Editör

Sibel SENYÜCEL

Yardımcı Editör

K. Bilge ERDEM

Neslihan İMAMOĞLU

Grafik Uygulama

Gül DÖNMEZ

İletişim ve Reklam

Müşteri İlişkileri Yönetmeni

Ayşegül TUĞTEPE

info@binatdanismanlik.com

Tel: 0212 259 90 79

ISSN 2536-4952

Sayı 348 Eylül-Ekim 2021

Fiyatı 29 TL

Ulusal Süreli Yayın

İki Aylık Mimarlık ve Tasarım Kültürü Dergisi

Yenilenen Karaköy Lokantası 100.

Paylaşım Ekonomisinde Eğitim Mekanları 104.

Rem Koolhaas'ın Modern Mimarlık Topoğrafyası 108.

denediler. Çünkü mahallede, herkesin birbirini denetim altında tuttuğu, özel yaşamın en mahrem kesimi dışında mahalle halkının gözleri önünde cereyan ettiği bir toplumsallık egemendi. Osmanlı üst sınıflarından başlayarak bu yapılanma adım adım çözüldü. 1900'lere gelindiğinde İstanbul'da artık geleneksel mahalle kalmamıştı. Ne var ki, hiç mahalle ortamında yaşamamış genç ve orta yaş kuşağı 1990'lardan başlayarak tanımadığı, ne idüğünü bilmediği, boşuculuğundan habersiz olduğu o mahalleyi özlemeye koyulur. Ama, özlenen Osmanlı ve geleneksel toplum nasıl bir "yok-zaman"sa, mahalle de bir "yok-mekan"dır artık. Tema dosyası; İlhan Tekeli, Bülent Batuman ve Aysim Türkmen'in metinleriyle, bugün o muhayyel cennet mahalleyi yeniden üretmeye yönelik çabaları tartışıyor.

60 Profil

Melike Altınışık:

Bir Devrim Çağına Türkiye'den Katılmak...

Mimarlık dünyası sık sık devrimler yaşar. Melike Altınışık da radikal bir değişim ortamının içinde varlık kazandı. Kendisinden biraz daha yaşlı olanlarla ve hatta çoğu yaşıtıyla aynı çağın insanı değil. Yaptığı işse,

yaygın inancın aksine, T cetveliyle gönyeyi terk edip bilgisayarın arayüzünü kullanmaktan ibaret değil. O, küresel bir değişimin yeni uluslararası mimarlık rejimini inşa edenlerden ve aktörlerinden biri. Uğur Tanyeli, Suha Özkan, İpek Akpınar, Saadet Kök, Ian Ritchie, Nilüfer Kozikoğlu, Marcela Spadaro, Ahmet Topbaş, Deniz Aslan, Hyukchan Kwon ve Heval Zeliha Yüksel'in katkılarına; Pelin Derviş'in Altınışık'la yaptığı söyleşi eşlik ediyor.

100 İç Mimarlık

Yenilenen Karaköy Lokantası

İstanbul'un çok bildik ve sevilen restoran mekanlarından biri pandemi dönemi içinde yenilendi. Yepyeni bir mekansal konseptle tasarlandı, ama alışlagelmiş kimliği de korundu. Dolayısıyla, bu tanınmış, belleklerde yer etmiş mekanı hem başkalaştırmadan sürdürmek hem de yenilemek gibi çelişik bir görevle yola çıkıldı.

104 Düşünce

Paylaşım Ekonomisinde Eğitim Mekanları

Çalışma ve dinlenmeden sosyalleşmeye dek pek çok etkinliğin ekranlar üzerinden gerçekleştirildiği bir dönemde eğitim

de "mekansızlaşması"nın anlamı üzerine bir değerlendirme ve kuramsallaştırma denemesi... Motto Mimarlık konuyu, tasarım süreci pandemi döneminde başlayan Uşak Üniversitesi Deri-Tekstil-Seramik Tasarım Merkezi (DTSTM) projeleri bağlamında tartışıyor.

108 Düşünce

"Alles muss verrückt werden": Rem Koolhaas'ın Modern Mimarlık Topoğrafyası

İhsan Sefa Özer'in yazısı, Koolhaas'ın mimarlık düşüncesini ve tasarımsal işlerini aynı mimarın kapitalist üretim ilişkilerine yönelik eleştirel muhalefeti ve yer yer de ona kaçınılmaz biçimde katlanmayı öngören yaklaşımı çerçevesinde ele alıyor. Zor bir ikileme temellenen bir mimarlık kavrayışı bu.

112 Yayın

Ending the Anthropocene: Essays on Activism in the Age of Collapse; The Industrious City: Urban Industry in the Digital Age; Çılgın Projelerin Ötesinde: TOKİ, Devlet ve Sermaye.

Yayın Kurulu

Prof.Dr. Ali Cengizkan (TED Üniversitesi)

Prof.Dr. Arzu Erdem (Kadir Has Üniversitesi)

Prof.Dr. Arda İnceoğlu (MEF Üniversitesi)

Prof.Dr. Ayşen Savaş (ODTÜ)

Prof.Dr. Ayşe Şentürer (İTÜ)

Prof.Dr. Uğur Tanyeli (İstinye Üniversitesi)

Prof.Dr. Ahmet Tercan (MSGSÜ)

Dergi Konsept Tasarımı

Emre ÇIKINOĞLU, BEK Tasarım

Kapak Tasarımı

Bülent ERKMEK

Kapak Üretim

BEK Tasarım

Kapak Fotoğrafı

Serdar TANYELİ

Kapak Uygulama

Bariş AKKURT, BEK Tasarım

Baskı: 12.matbaa

Seyrantepe Mah. İbrahim Karaoğlanoğlu

Cad. No:35/1 Kağıthane / İstanbul

Tel: 0212 281 25 80

Sertifika No: 46618

Yönetim: Binat İletişim & Danışmanlık

Barbaros Bulvarı, Dörtüzlü Çeşme Sokak,

Güneş Apartmanı, No:2 D:7 Kat:6 34353

Beşiktaş / İSTANBUL

Telefon: +90 212 259 90 79

E-posta: info@binatdanismanlik.com

Abonelik ve Dağıtım

Sinem YILMAZ

abone@binatdanismanlik.com

Tel: 0212 259 90 79

www.arredamentomimarlik.com

www.binatdanismanlik.com

Arredamento Mimarlık Dergisi'nde yayınlanan yazılardan alıntı yapmak kaynak belirtmek koşuluyla serbesttir. Yazılardaki düşünceler yazarlarına ait olup Arredamento Mimarlık Dergisi'ni bağlamaz. Reklamlar reklam verenin sorumluluğundadır. Arredamento Mimarlık Dergisi reklamlarda verilen bilgilerden dolayı sorumlu tutulamaz.

BİNAT İLETİŞİM & DANIŞMANLIK

1 Melike Altınışık ve Pelin Derviş,
Zoom, Ağustos 2021.

Doğanın Kodları + Teknoloji: MAA Mimarlık Pratiği Üzerine

Pelin Derviş ■ Pandemi, biyolojik ve kimyasal biraraya gelişlerinin ürettiği müsilaj, eşzamanlı yangınlar, fırtına ve seller, depremler, kapıdaki su ve gıda kıtlıkları, dijital dünya, robot insanlar... Gündemi oluşturan ve endişe, hatta korku salan bu konuların ve deli soruların zihinleri fena halde meşgul ettiği bir “yeni dünya düzenine giriş” dönemindeyiz. Bu ortamda mimarlık nasıl düşünülmeli, nasıl yapılmalı? Aklına, zekasına, sağduyusuna, düşünce yapısına ve bağlı üretimlerine, ve hayattaki duruşuna içten bir saygıyla baktığım Melike Altınışık ile mimarlık üretiminde ne, nasıl yapılabilir üzerine, yirmi yıllık pratiği bağlamında ve aslında hiç de yeni olmayan bu meselelerin de içinden geçerek söyleşiyoruz. Altınışık’ın deneyimi, hem umut duymayı hem de ciddiyetle üretmeyi motive eden, ufuk açıcı pırıltılarla dolu.

Pelin Derviş: Söze iki referansla başlamak istiyorum: Biri, geçtiğimiz Nisan ayında İstinye Mimarlık’ta verdiği “Tasarım’ı Tasarlamak” başlıklı seminer¹. Diğeri, Temmuz ayında *İnşaat Dünyası* dergisinde seninle yapılan, “Mimarlıkta Sürdürülebilir Olmak İçin Önce İnsanlığın Sürdürülebilirliği Düşünülmeli” başlıklı söyleşi². Melike Altınışık’ı ve pratiğini genel olarak anlayabilmek ve bazı izlekler hakkında aşinalık kazanmak için bunların iyi kaynaklar olduğunu düşünüyorum. *İnşaat Dünyası* dergisindeki söyleşinin sonundan bir paragraf okuyacağım. Onunla, İstinye Üniversitesi’nde yaptığın sunumun başındaki konular aslında benzeşiyor. Dergide, yanıtını başlığa taşıdıkları soru şuydu: “MAA’nın motivasyonu ve heyecanı bundan sonra hangi tür projelere odaklanacak? Türkiye’ye

ve yurtdışına yönelik hedeflerinizi paylaşıyor musunuz?” Sen de diyorsun ki: “Mimarlıkta sürdürülebilir olmak için önce insanlığın sürdürülebilirliği düşünülmeli. (...) İnsanlığın sürdürülebilirliği aslen mimarlıkta enerji kullanımını nasıl yönettiğimizle ilgili. Dünyayı, insanı, doğayı bir bütün olarak incelemeli, her şeyin tek bir enerji kaynağına bağlı olduğunu her fırsatta hatırlatmalı. Hızla değişen iklimsel çevre sorunları için arayacağımız cevaplarda bu konular çok önemli. Teknolojiyi, başta mimari olmak üzere tüm disiplinlerde, asıl doğanın ve buna bağlı olarak da insanlığın sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik kullanmalı. Mimari alanda belki de şu an kullanılmayan öyle malzemeler tasarlanmalı ve üretilmeli ki doğanın kaynaklarını daha tasarruflu ve akıllı bir şekilde kullanmaya başlayabilelim. Bunun için geleceğin yaşamları tasarlanmalı ve sonrasında yapıları çevrelerde gerekli projeler geliştirilmeli. Bu sayede sürdürülebilir farkındalıklardan ve mimarlıktan söz edebiliriz.” Bu alıntı aslında senin her projende sorduğun iki temel soruyla bağlantılı:

“Doğaya nasıl bakmalı?”
“Teknolojiyle nasıl konuşmalı?”

İstinye Üniversitesi sunumunun başında, benim aklımdan çıkmayan görüntüsüyle, ejder kanı ağacına (*dracaena cinnabari*, *dragon blood tree*) referans verip oradan başlamayı önerceğim. O müthiş ağacı gösterirken diyordun ki: “Kendi strüktürel sistemini nasıl yaşıyor ve yaşatıyor, bunu anlamaya çalışmak, doğanın kodlarını anlamaya çalışmak önemli benim için, bizim pratiğimiz için”. Bu noktadan başlayalım konuşmaya: Ne demek bu ikisi ve nelere yol açıyor?

Melike Altınışık: Neredeyse 20 yılı bulan profesyonel mimarlık yolculuğumun özünde senin de işaret ettiğin bu iki unsur önplana çıkmaya başladı. Yıllar geçtikçe bunların farkındalığı da artıyor; başta farkında olmuyorsunuz. Ama doğaya nasıl bakmalı, teknolojiyle nasıl konuşmalı

soruları bir seferlik sorular değil. Bunların yaptıkça, ürettikçe, yaşadıkça, tükettikçe her seferinde tekrar tekrar sorulması gereken sorular olduğunun farkına vardım. Bu nedenle de çevremde olan herkese bu soruları iletmeyi ya da bu farkındalığı aktarmayı önemli buluyorum. Gerek tasarımı tasarlamak konusu olsun gerekse insanlığın sürdürülebilirliği olsun, bunların hepsinin özünde mimarlık eylemi var. İnsan varoldukça mekana ihtiyacı olacak, mekana ihtiyacı oldukça da mimarlığa ihtiyacı olacak. Bizim için olan bir şeyi varedebilmek için önce kendimizi hatırlamamız ama bizi asıl vareden diğer bir unsur olan doğayı da hatırlamamız gerekiyor. Çünkü doğa insanlık olmadan varolabiliyor ama insanlık doğa olmadan varolamayacak. Bu konulara zaten ilgim ve alakam vardı, farkındalıklarım geliyordu ama özellikle son iki yıllık süreçte bu soruları tekil bireyler olarak değil, global olarak eşzamanlı tartışıyoruz ve neler yapabiliriz sorusuna hep birlikte cevap arıyoruz. Bence artık herkes daha farklı bakıyor.

Ejder kanı ağacı örneklememe gelirsek; ilk bakışta insanları daha çok dramatik yapısıyla etkiliyor olabilir ama bu ağaç üzerine söylenebilecek her şey aslında ekosistemdeki diğer tüm ağaçlar için de geçerli. Fakat elbette onu diğerlerinden daha farklı kılan şey vurucu yapısal özelliklerinin olması: Neredeyse 10-12 m yüksekliğe ulaşıyor. Yapı itibarıyla, uzun bir gövdenin devamında fraktal bir şekilde yukarı doğru açılarak çok sık bir dallanmayla bir tür şemsiye etkisi yaratıyor. Subtropikal bir iklimde yaşayabilen, özellikle Yemen’in Sokotra takımadalarında gördüğümüz iğne yapraklı bir ağaç türü bu. Daima yeşil; o fraktal yapısının üzerinde yaklaşık 60 cm’lik yaprak dokusu hep var. Mevcut boyuna, on yılda bir 1 m uzayarak ulaşıyor. Ama asırlar boyunca yaşayabiliyor. Hatta ömrü 900 yıla varanlar var. Bu ağacın diğer bir

2 Ejder Kanı Ağacı (Fotoğraf: ©Rod Waddington / CC BY-SA 2.0)
3 MAALab, MAA İstanbul ofisi (©MAA - MELIKE ALTINISIK ARCHITECTS).

özelliği de kırmızı reçinesi. Adı da oradan geliyor; reçinesi kırmızı akıyor ve adeta kanamış gibi gözlemleniyor. Kırmızılığın nedeni özsuyunun demir içermesi. Mimar olarak buna baktığımda tabii ki bu bilgiler önemli ama onun da ötesinde bu ağaçların ekosistemdeki varlıkları da bir o kadar önem taşıyor. Tüm canlılara evsahipliği yapıyorlar, biz de dahil olmak üzere. Biz de onların altbaşlığıyız. Bunlar organizasyon olarak nasıl biraradalar? Yapısal özellikleri nedir? Örneğin mantar, şemsiye şekliyle tarifliyoruz ama mimar olarak beni o şekli ilgilendirmiyor. Ben daha çok; o fraktal yapıyı sağlayan sistemin ne olduğu, o dalların nasıl o kadar sık birarada büyüebildiği, nasıl o kadar yoğun bir şekilde inceliyor orada bir nevi kendi evini ve çatısını oluşturabildiği ile ilgileniyorum. Kendine ait bir çatı halinde yeşil bir doku oluşturarak onun üzerinde, içinde ve altında kuşlardan böceklerle kadar aklınıza gelebilecek her türlü canlıya evsahipliği yapıyor. Asırlar boyu, karbondioksit ve su ile beslenerek ve çevresine evsahipliği yaparak nasıl varolabiliyor? Bunu araştıran birçok bilim dalı var ama biz mimarlar olarak da bunların farkında olup, diğer disiplinlerle kuracağımız ilişkilerden neler elde edebiliriz?

Disiplinlerarası olma hali çok önemli; yani mimarlık sadece bir yapının statliğini, mekaniğini, elektriğini çözmekten ibaret değil. Diğer bilim dallarını, diğer disiplinleri -biyoloji, sosyoloji, felsefe ya da aklınıza gelebilecek başka katmanları- katıp doğadaki bu ekosistemleri anlayıp onlardan neler çıkarabiliriz? Ağaçların oluşturduğu

birliklerden, kendi aralarında kurdukları iletişimden, konuşabiliyor, duyabiliyor olmalarından neler öğrenebiliriz? Mantar ağ sistemlerini, aslında bizim bugün kullandığımız internetin de esin kaynağını oluşturan o iletişimi nasıl sağlayabiliyorlar; birbirleriyle nasıl aileler arkadaşlıklar, ilişkiler kurabiliyorlar; bunların hepsinin farkında olmak gerekir. Bir tanesini aldığınızda sistemin nasıl bozulduğu, hiyerarşide nasıl hakim çıktıkları, birbirlerini nasıl besledikleri ve eğittikleri... Tabii, türlerin kendi aralarındaki ilişkilere göre değişebiliyor ama eşzamanlı eğitim de yapıyorlar, biri diğerinin hemen büyümesine izin vermeyebiliyor örneğin. Bunları öğrenmek, bunların farkında olmak ve buradan neler çıkarabileceğimizi görmek önemli. Yeni malzemeler keşfetmek dediğim de odur, yani biz neyi iyi biliyoruz: İlk betonarme, Joseph Lambot adında bir Fransız'ın yaptığı bir kanoyla başlıyor. Sonra İngiliz mimarlar bunu keşfederek iki katlı betonarme binalarını yapıyorlar. Bize gelmesi 1900'lerin başı; Mimar Kemaleddin Bey'in Tayyare Apartmanları ile. Orada da bir keşif var; kendi içinde değişik kimyasal bileşenlerle, betona çelik katarak -yani onu hibritleştirerek- insanları ve mekanları taşıyabilecek bir sistem üretiliyor. Peki biz doğada yeni malzemeleri, belki daha canlı malzemeleri nasıl keşfedebiliriz? Belki bize kısmet olmayacak fakat biz bunları tartışarak, bunlarla ilgili Ar-Ge çalışmaları yaparak hibrit malzemelerin keşfinin önünü açabiliriz. Yine belki beton kullanacaksınız ama karbon emisyonunu ne kadar azaltabileceğiniz üzerine bir şey geliştireceksiniz ve bir mimar olarak projenizde illa onun kullanılması yönünde teşvikte bulunacaksınız. Üzerimize düşen görevlerde bunların önemli olduğunu düşünüyorum.

Türkiye ve öncesi, Osmanlı döneminde, ahşap yapıların, kagir yapıların, taş yapıların çok önemli bir geçmişi var. Ama bunlar hızlı tüketim dünyası, endüstri devrimi vs. derken özünde şuna geliyor: İnsanların çoğalmasıyla birlikte hızlı çözüm, hızlı tüketim; zamanı hızlı tüketmek, ona hızlı çözüm üretmek ama üretirken doğayı unutmak, insanlığı unutmak, bizi unutmak... Bugün de bunların bedellerini ödüyoruz zaten hep birlikte. Çok da zamansallaştırmak istemiyorum ama bunları bilfiil yaşıyoruz. Pandemi de, iklim krizi de bunun birer sonucu. Isının 1-2 derece artmasıyla karşımıza gelen, şu anda Türkiye'de yaşadığımız ama aslında globalde de olan yangınlar... Tüm bunların seneye daha da kötüye gitme ihtimali var. Çünkü her sene sayıca artıyoruz ve etkimizi arttırıyoruz.

Bundan iki üç yıl önce, 1968 yılına ait bir *Mimarlık*³ dergisine denk geldim ve çok etkilendim. İlk dikkatimi çeken kapağı oldu. Araştırma konumuyla ilgili bir içerik vardı kapakta; üzerinde de "Strüktür" yazıyordu. Hemen merakımı cezbedti. O sayıda, Sedat Gürel'in "Strüktür" başlığıyla ele aldığı metin gerçekten de bugün söylediklerimin aynılarını söylüyor. Arada 50 yıldan fazla zaman var ama dertler, gelecek kaygıları aynı. Acaba biz ne kadar ilerledik diyorum, yani pek çok şey yapabiliyoruz; teknolojiye çok ilerledik, iletişim bağlamında da artık global ortamda sesinizi duyurabileceğiniz bir dünya düzeni, sistemler döngüsü içinde yaşıyoruz. Ama dertler aynı. Gürel, yazısında, bir asrı 33 yıllık bölümlere ayırarak özetle şunu diyor: "İlk ikisi geçti, 2000'ler geliyor. Biz şimdi yaklaşık 3,5 milyar insanız, 2000'ler gelince bu sayı 6 milyar olacak. Ne yapacağız, nasıl yaşayacağız birlikte?". Yazıda özellikle belirttiği ve benim çok önem verdiğim konu da şu: Eğer geleceği değiştirmek istiyorsak onların yaşamlarını tasarlayarak başlamamız gerekiyor. Bu tam olarak nasıl yapılır, nereden başlanır; tabii, çok kaotik bir konu. Ama tahminleri gerçek oluyor; istatistikler doğru çıkmış, bugün 8 milyarlar ulaştık. 2050'lerde 10 milyar olmamız öngörülüyor; bunu, yaşayacağımız felaketlerle azalacak insan sayısını bilemeden söylüyoruz. "Birlikte nasıl yaşayacağız?" sorusu bienallerden tutun da tüm mimarlık camiasında en spekülâtif tartışmaların yapıldığı ortamlarda konuştuğumuz bir konuya dönüşmüş durumda. Gerçekten nasıl yapacağız? Tamam, önce insanlık olarak birlikte nasıl yaşayacağımız önemli ama bunun sürdürülebilirliğini sağlamak için doğayla birlikte nasıl yaşayacağız? Bakıyoruz, bugün denizlerimiz, ormanlarımız ne halde! Pandemi dolayısıyla gözle göremediğimiz canlılarla savaş

halindeyiz ve onlardan korkuyoruz. Ne kadar aciz bir duruma düşürebiliyorlar bizi, bütün dünya düzenini durdurabiliyorlar. Belki iki yılımızı çaldı pandemi ama aslında bize çok önemli dersler de verdi, dünyaya baktığımız pencere değişti.

PD: Burada bir noktalı virgül koyarak bir referans daha vermek istiyorum; Peter Wohlleben'in Türkçe'ye de çevrilmiş olan *Ağaçların Gizli Yaşamı* adlı kitabından⁴ bir alıntı: "Ağaçların acıyı hissedebildiğini, hafızaları olduğunu ve ebeveyn ağaçların çocuklarıyla birlikte yaşadığını öğrendiğinizde, artık onları sanki sıradan bir işmiş gibi devasa makinelerle kesip hayatlarını altüst edemiyorsunuz." Tüm bunlarla bir ekosistemden bahsediyor ve insanlığın kendi ekosistemini bu büyük ekosistem içinde nasıl kurabileceğini, bunu nasıl başarabileceğini soruyoruz. Minyatür dünyalarımıza dönelim; Melike Altınışık Architects (MAA) olarak bu düşünce yapısı içinde ve mimarlığa yönelik olarak çeşitli araştırmalar yaptığınızı, denemelerde bulunduğunuzu söyleyerek pratiğiniz üzerine konuşmaya başlayabiliriz. İki konu var: "Hafif doğal malzemelerin araştırılması konularımızdan biri" diyor, "yerli ve doğal malzemeleri" kullanmaya özen göstermekten bahsediyorsun. Bunları biraz açabilir miyiz? Mimarlığa olumlu katkı sunabilmek için yaptığınız geleceğe yönelik araştırmalarda böyle bir boyut var. Bunlar ne? Belki biraz somutlaştırabiliriz tüm bu konuları.

MA: Bize gelen projeler tipolojilerine göre değişiklik gösterse de, elimize geçen ilk fırsatlarda, hafif doğal malzemelerin ya da yerel malzemelerin nasıl kullanılması gerektiği konularında MAA çatısı altında çalışmalar yapıyoruz. Ahşabın kendisi bir zamanlar nefes alabilen canlı bir varlıkken mimari ölçekte yaşamını nasıl devam ettireceği konusunu araştırıyoruz. Bunun yanı sıra, hafif doğal malzemeler dediğimiz şudur: Betonarme çok ağır bir yapı teknolojisi. Siz bunun yerine hangi alternatifleri sunabilirsiniz? Tabii ki her teknolojiye bu soruya cevap bulamıyoruz fakat hibrit çözümler nedir? Ahşapla çeliği birlikte kullanmak olabilir; yerli gelir yine betonarmeyle olabilir. Yani farklı hibrit çözümlerle bunları yapabileceğimizi bile bence çözümdür. Çünkü sonuçta bir yapıda ne kadar çok malzeme kullanırsanız, üretim süreci bağlamında çevreye o kadar negatif etkisi oluyor. Örneğin geniş açıklıklar geçen, içindeki yaşamın kendi döngüsünü oluşturabileceği, ona o alanı sağlayabilecek strüktürlerle mekanları tasarlamak önem taşıyor. Bu bile kendi içinde o hafifliği bir ölçüde beraberinde getirmiş oluyor.

Ve toprak... Toprağı nasıl kullanabiliriz? Bunun tabii ki çeşitli yöntemleri var; sıkıştırılmış toprak ya da topraktan bloklar halinde yapı taşları üretmek bir yöntemdir. Bunların farkındalığıyla tasarımlarımızdaki parametreleri belirlemekteyiz. Tabii ki işverenler bunları yadırgıyorlar ilk başta; gördüklerinde "Aman bu çok deneysel" diyebiliyorlar ya da "zamanımız yok" konu başlığı üzerinden gelişen kaygıları olabiliyor. Ama bunları tartışmaya açmanın, bu konuları masaya koymanın bile çok değerli olduğunu düşünüyorum.

MAA bünyesinde bizim MAALab adını verdiğimiz, laboratuvar kapsamına giren küçük bir oluşumumuz var. Küçük ölçekli pavyon tipi yapılarda bunları denemeye çalışıyoruz. Bizimle bu anlamda da iletişime geçiliyor, pek çok çalışma geliştiriyoruz. Kimisi belki uygulanacak belki uygulanmayacak; ama bu araştırmaların bizim düşünsel gelişimimiz açısından da çok faydalı olduğu görüşündeyim. Ahşaptan, topraktan oluşturabileceğimiz farklı yapı strüktürleri, o mekanların oluşmasına olanak sağlayacak sistemleri kurmaya çalışıyoruz. Bunu yaparken çok güzel ilişkiler de kuruluyor. Disiplinlerarası olma hali orada kendini çok daha güçlü gösteriyor. Küçük bir proje için bile, örneğin bir biyologla ilişkiye geçtiğimiz anda dünyanız değişebiliyor. Aslında orada neler getirebileceğinizi, binanın nefes alabilen bir bina haline gelebilmesi için hangi katmanları katabileceğinizi, sadece insana

değil diğer canlılara da evsahipliği yapmasını nasıl sağlayabileceğinizi görüyor; bunun için ısrarlı ve inatçı olmanız gerektiğini öğreniyorsunuz. O kapıları aralamak bence en değerlisi. Belki bugün olmayacak ama beş on yıllık süreçler içinde bir değişim sağlayacaktır. Şu an tohum ekiyoruz diyelim; onlar yeşerecekler, mutlaka vücut bulacaklar diye düşünüyorum. Hele ki şu hızlı değişen dünyada eskiden on yılda dediğimiz belki iki yılda olacak ama olacak. Oluyor da.

PD: Buradan da şuna geçelim, "tasarımı tasarlamak" ne demek? Yöntem konuşalım biraz.

MA: Tasarımı tasarlamak dediğimizde işin içine bir "T" daha, yani teknoloji giriyor. Bu denklemde teknolojiyi ve teknolojinin önemini çok kısaca açmak istiyorum. Doğa dedik, peki teknoloji ile nasıl konuşmalıyız? Doğadan birçok sistemi öğreniyorsunuz, keşfediyorsunuz; malzemesinden biraz önce konuştuğumuz o sistemlerin varlığına kadar. Bir kaos var doğada aslında; ama bu, kendini organize edebilen bir kaos. Peki, o kaosun matematiği nedir? Zaten mesele orada başlıyor. Teknoloji, yeni bir konu değil; insanlık varolduğu sürece vardı. Ama artık, günümüz matematiğinin geldiği durumla birlikte tasarımdaki eylemlerin matematiksel altyapısı da değişti. Teknolojiyi kaosu yönetebilecek şekilde kullanabilir hale geldik. Tasarımsal pratikler artık bir nevi matematiksel

pratiklere de dönüşebilmeye başladı. Kaotik sistemleri daha başka bir bağlamda kurabilir, kurgulayabilir ve yönetebilir hale geliyorsunuz. Bu da şu demek oluyor bana göre; mimar olarak zor bir geometri ile uğraştığımızda artık heykel yapmıyorsunuz. Sadece bugünden de bahsetmiyorum. Bugün uğraştığımız birçok yapısal geometri için, bugünün teknolojik olanaklarına sahip olmamasına rağmen analog yöntemleri akıllarıyla ve yine matematiğin imkanlarıyla 1900'lü yılların ortalarında inanılmaz çözümler geliştiren, Félix Candela, Frei Otto, Eero Saarinen, Paolo Soleri gibi çok değerli mimarlarımız var. Bana göre, bu gelişimin önünü açan yine özündeki matematik ve onun felsefeyle kurduğu ilişkide oluşturdukları dünya. Benim için en kritik nokta şu: Tasarımı tasarlamak süreçle ilgili bir durum. Bu durum, süreçlerin tasarlanabildiği ve hesaplanabildiği yeni bir eksen, ve bize yeni alanlar açıyor. Şimdi orada bambaşka keşifler yapabiliyoruz. Mimar olarak sizin önünüze hep bir problem geliyor ve siz o problemi çözüyorsunuz aslında. Ama artık tasarlarken tek bir çözüm üretmiyoruz ya da on taneyle kısıtlı kalmıyoruz. Gerçekten binlerce çözüm üretebilir hale geliyoruz. Bu da yine zamanla ilişkili bir denkleme dönüşüyor. Elbette zamansal olanaklarımız olsa, günlerce aynı problem için çözüm üretmeye çalışırız ama zamanımız yok; teknolojinin o bağlamda bize en büyük katkısının bu sınırları kaldırması olduğunu, olasılıklar dünyasını çoğalttığını düşünüyorum. Bu olasılıklar dünyasının kapısı açıldığında ise onu nasıl bağlamsallaştıracağınız, nasıl kavramsallaştıracağınız mimar olarak size kalıyor. Bu noktada doğaya yaklaşmak, onu anlamak, onu keşfetmek konusunda daha çok adım atılabilir. O kaotik sistemleri daha iyi kurgulayabilir, anlayabilir hale geldiğimizi de gözlemliyorum. Teknolojiyi o şekilde kullanabilmek; onu anlamak, onun dilini konuşabilmek önem taşıyor. Yani ya o tasarımı tasarlayan sistem kurucu olacaksınız ya da o sistemin kölesi olacaksınız. Neyi tercih ediyorsunuz? Gelecek öyle bir yöne doğru gidiyor. Artık başka diller konuşuluyor. Bu diller sadece ülkelerin kendi kültürleriyle oluşturduğu diller değil. Dijital dünyada oluşmuş, makinelerin dili diye bir şey var artık ve çok hızlı bir şekilde geliyor. Sizin o dili bir şekilde konuşabiliyor olmanız size hükmedilmesinin önüne geçmek için bence önemli.

Siyahtan beyaza giden bir gradyan gösteririm hep sunumlarımda. Beni en iyi ifade eden şeyin o olduğunu düşünüyorum. Çünkü "bir gradyan nasıl olur?" sorusunun cevabını katman

katman hayattaki her şeye yayabileceğimizi gözlemliyorum. Bunu tek bir disiplin üzerinden de söylemiyorum. Yaşamı içeren her katmanda tartışabiliriz. Oradaki gradyanlar, evet-hayır'ın olmadığı, siyah-beyaz'ın olmadığı, aradaki tüm grileri konuşabildiğimiz bir düşünce yapısı, bir matematik ve bunu anlatabilme hali, bunu tartışabilme hali; o olasılıkların varlığını kabul edebilmek. Bir yandan da orada sonsuz olasılık var; hangisini seçeceksiniz, neye göre filtreleyeceksiniz? Benim için, tasarımı tasarlamak, bunu kurgulayabilmek demek. Bunu yapmaya çalışıyoruz elimizden geldiğince.

PD: Bu noktada durup geçmişine dönelim dersen. Sunumlarda veya söyleşilerde sözünü ettiğin o dört kapıya, dört eşige gidelim: İTÜ'de başlayan AA'de (Architectural Association, Londra) süren, ZHA'de ve daha sonra İstanbul, Elmadağ'da devam eden bir süreçten bahsediyoruz. Doğal olarak bu kapılar aynı zamanda bazı ortamlara açılıyor, bazı kişileri işaret ediyorlar; bazı anları, araştırmaları, bakış açılarını, zihinleri içeriyorlar. O nedenle bu dört kapıya uğramamız iyi olacak. Öncelikle neden İTÜ kapısı?

MA: Kapılar çok önemli tabii, hangi kapıyı açmak istediğiniz de çok önem taşıyor. Yani senin de dediğin gibi kapılar aslen zihinlere açılan geçitler. O zihinler hayatımıza dahil olup yolculuğunuzu şekillendiriyorlar. O kapılar açıldıklarında genelde kapanmıyorlar, ya da çok nadir kapanıyorlar. Mimar olacağımı lise yıllarımdan beri biliyordum. Öncesinde böylesine net bir kararım yoktu ama tasarımla ilgili bir şey yapacağımı düşünüyordum.

PD: Hangi yıllarda İTÜ'deydin?

MA: İTÜ'ye 1999'da girdim, 2003 mezunuyum. O yıllarda hocam olan kişiler bugün neredeyse birçok üniversitenin dekanı ya da bölüm başkanı. Bende çok önemli izler bırakmış bu zihinler arasında Hüseyin Kahvecioğlu, Arzu Erdem, Deniz Aslan, Arda İncoğlu, İpek Akpınar, Funda Uz, Meltem Aksoy ve Ferhan Yürekli'yi sayabilirim. Bizim zamanımızda bugünkü olanaklar tabii ki yoktu; şimdi gençlere bakıyorum da o kadar şanslılar ki. Birçok atölye çalışmasına katılabilirler, internet gibi dünyaya açılan bir olanakları var. Bizde daha yeni yeni çıkmıştı, e-mail almak bile yeni bir şeydi. Dijital dönüşümün tam başlangıç zamanlarıydı. Eğitimde bilgisayarla tasarım yapma halinin yeni yeni devreye girdiği; hocaların bilgisayarı ancak belli bir projeden sonra tasarım sürecine

dahil ettikleri dönemlerdi. Özellikle de Ferhan Hoca hep hatırımdadır: O konularda çok girişimciydi; farklı programlar öğrenelim, onlarla tasarlayalım diye bizi hep teşvik ederdi.

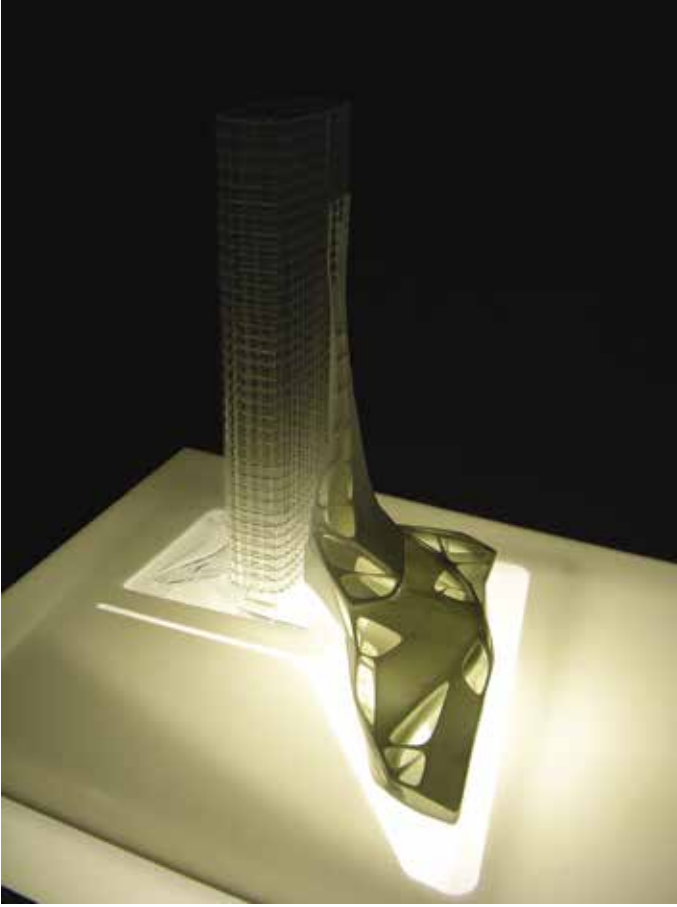
Yolumun AA'e dönmesi de şöyle oldu: Mezun olunca hemen yine İTÜ'de yüksek lisansa başvurmuştum, kabul oldu. Orada Mimari Tasarım yüksek lisans programına başladım ama birkaç ay geçti geçmedi, başka türlü bir eğitime ihtiyacım olduğunu anladım ve bir karar aldım. Tabii ki çok değerli katkılar vardı, o yolda da devam edebilirsiniz ancak benim başka bir düşünceyi anlamam ve görmem gerekiyordu. Bunun üzerine yurtdışında nereler olabilir diye bakmaya başladım. Çevrenizdeki insanlar kadar düşünebiliyorsunuz. O aralar Avrupa'da İtalya gibi ülkelere gitmek tercih ediliyordu. Ama emin de değilim, başka bir şey lazım diyordum. Tam da o sırada, master eğitimini AA'de almış Nilüfer Kozikoğlu ve Müge Belek İstanbul'da bir atölye çalışması yaptılar. Atölye dediğimiz tasarım çalışmaları çok nadir yapılırdı o dönemde. Ben de katıldım ve çok etkilendim. Onların bahsettiklerini, bize yaptırmaya çalıştıklarını görünce "Tamam," dedim, "Benim yolculuğum belli".

Mimarlık stajımı Tabanlıoğlu Mimarlık'ta Murat Bey'in yanında yaptım. AA kararını verince, Murat Bey'in tavsiyesiyle AA'de öğrenim görmüş olan Suha Özkan ile tanışma fırsatım oldu. Suha Bey ile gelecek planımı konuştum, portfolyomu inceledi, bana tavsiyeler verdi ve bir referans mektubu yazdı.

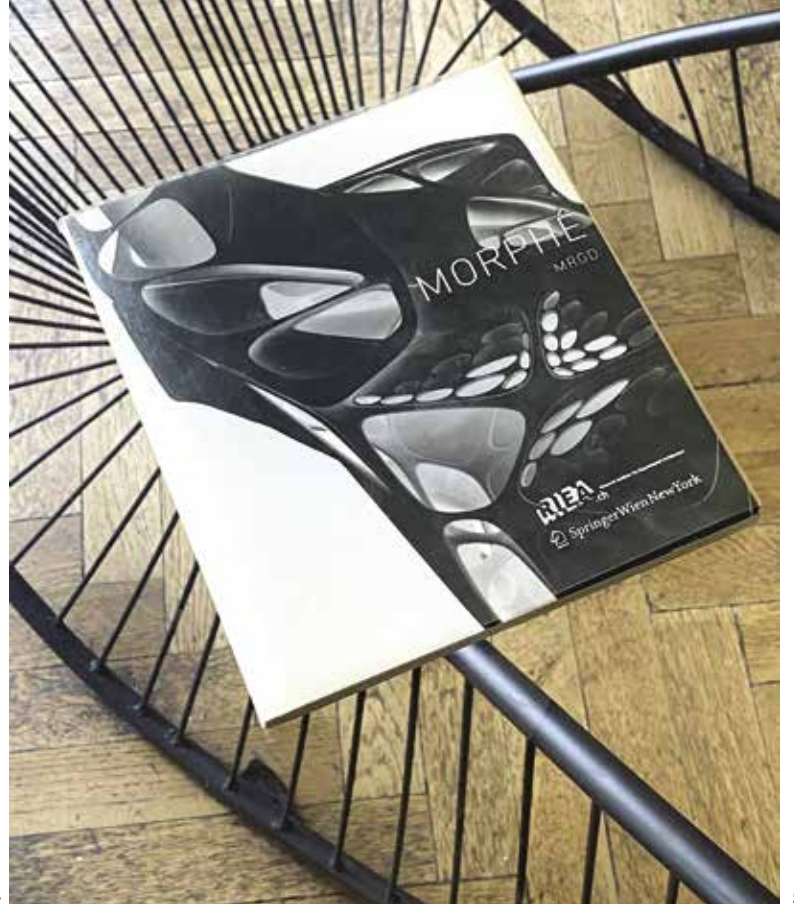
PD: Bu arada İTÜ'den birincilikle mezun oldun. Onun da bir katkısı olmuştur bu noktaya gelmekte mutlaka...

MA: Tabii, elbette katkısı oldu. Başvuran bazı kişiler kabul alamamıştı. Bu bir hedef değil sonuç olduğu için, o yolculukta beni ödüllendirdiler diye bakıyorum. İTÜ'de yüksek lisansa başladığımda artırılmış gerçeklik konuları üzerine araştırma yapıyordum. Yıl 2003-2004. Başka bir şey yapmam gerektiğinin farkındaydım. Sanal gerçeklikler nelerdir; dijital mimarlık, sanal mekan vb. konuların uluslararası platformlarda hararetli konuşulduğu bir dönemdi ve benim de bu konulara ilgilim vardı. Sonra AA'den kabul mektubu geldi. Üstünde "royal mail" yazan mektubu açtığım anı hatırlıyorum, benim için çok değerliydi. Ve sonra o yolculuk başladı, AA kapısı açıldı.

PD: Kimler vardı o dönemde?

4

5

MA: O dönemde AA Design Research Laboratory’de (AADRL) hocalık yapan isimler: Theodore Spyropoulos, Tom Verèbes, Yousuke Obuchi, sonradan dahil olan Patrik Schumacher. Jürilere Ali Rahim, Lars Spuybroek, Hernan Diaz, Ross Lovegrove gibi çok değerli mimarlar ve tasarımcılar davet ediliyordu. Elbette, Zaha Hadid de onlardan biriydi.

PD: İTÜ ile AA’i kıyaslar mısınız?

MA: Mekansal olarak farklılar; tabii ki düşünsel olarak da farkları bulunuyor ama özünde aslında pek çok benzerlikleri de var. İTÜ’nün özgür kılıcı ve hiç yönlendirmeyen, “kendi yolunu kendin bulacaksın” diyerek sizi tamamen bir sonsuzluk diyarında yalnız bırakan bir eğitim yaklaşımı var. Bu bağlamda bence AA ile bir benzerlik taşıyorlar ama AA’in genel hatları ile ayrıştığı, İTÜ’de olmayan, çok katmanlı ama bütünsel bir ajandası var, ben özündeki farkı öyle görüyorum.

PD: Başta bahsettiğimiz, *Mimarlık* dergisinin 51. sayısı, Frei Otto, “fuzzy logic” vd. bağlantıları da içerecek şekilde AA’deki çalışmalarından ve süreçten bahsedelim, ne dersin?

MA: AA’de dahil olduğum tasarım araştırmaları laboratuvarında ağırlıklı olarak doğa ve teknoloji bağlamında çalışmalar üretiliyordu. Doğayı keşfetmek,

teknolojiyi entegre etmek, Frei Otto’yu keşfetmek. Tam da aradığım şeyi bulmuş oldum orada. Gruplar halinde çalışıyorsunuz. Tekil olmama hali, o bile bence önemli. İTÜ’de tekilsiniz ve birey olarak düşünüp üretmeniz bekleniyor, sistem hala öyle. AA’ye geliyorsunuz bir anda tanımadığınız, hiçbir fikriniz olmayan ama potansiyeli var diye düşündüğünüz insanlardan rastgele bir ekip seçkisi yapıyorsunuz. Böylelikle benim hayatıma Alman Daniel Widrig ile Lübnan asıllı Fransız Samer Chamoun girdi; her ikisi de iyi tasarımcılar. Şansıma, çok zorlu bir gruptu. Tartışmaların bol olduğu, herkesin iktidar kurmaya çalıştığı bir süreçti. Tekillikten çoğulluğa geçmek öyle kolay olmuyor tabii.

Biz ilk başta araştırmalarımızın çoğunu Frei Otto üzerinden geliştirdik. Onun ürettiği analog makinaları araştırdık. Bunlardan biri “optimize yol sistemleri” idi (*optimized path systems*). Dairesel bir kasağa yün iplikleri geçirip onu su ve değişik kimyasallarla karıştırdığı deneyler yapıyorduk. Bizim de hareket noktamızı oluşturan soru şuydu: Sadece 0 ve 90 derecelerden oluşan bir kartezyen sistem değil de aradaki tüm olasılıkları içeren başka bir grid sistemi nasıl olabilir? O nedenle Frei Otto’nun araştırması bizim için önem taşıyordu. AADRL ajandasıyla da ilişkili olarak; bunları dijital dünyada nasıl yapabileceğimizi, bu düşünceleri

4 MRGD, “Urban Lobby”, 3B baskı maket, 2005
(©MRGD).

5 *Morphê*: MRGD, kapak görseli, 2008
(Springer-Verlag, Viyana).

teknolojiye dijitalde nasıl entegre edebileceğimizi ve o düşünemediğimiz şeyleri bilgisayara nasıl yükleyebileceğimizi araştırdık. İlk script’lerimizi o zaman yazmaya başlamıştık. Ve oradan hareketle bu düşüncelerimizi ikiboyuttan üçboyuta geçirmeye çalıştık. Elbette, soyut düşüncenin organik formlara sahip bir yapı haline dönüştüğü bir bina ortaya çıktı. Ama orada en önemli kısım, sürecin kendisiydi; yani o sistemi nasıl kurduğumuz. Hep söylediğim üzere, bu kullandıklarımız birer araç; kâğıt ve kalemle kurduğunuz ilişkinin başka bir versiyonu. Olasılıkları artıran bir ortam sunuyor ama bir yandan da artık sizinle birlikte düşünebilmeye başlıyor. Şu an geldiği noktada sadece emredileni yapmıyor, sizinle birlikte süreç katkıları sağlıyor. Mimar olarak burada biz aslında Frei Otto’nun o analog çalışması ile normalde animasyon ve film sektöründe bir canlılığın saçını anime etmek için kullanılan arayüzü (*hair systems*) ilişkilendirdik. Yani başka bir amaçla yapılmış bir teknolojiyi keşfediyor, onu amacının dışında kullanıp mimarlığa uyarlamaya çalışıyorsunuz. Proje böyle başladı ve çok ilginç yerlere gitti. Birçok ödülleri aldı, çok değerli yerlerde yayımlandı, hatta kitabı (*Morphê*) çıktı. Topladığı bu takdirlerle birlikte de, sonunda Zaha’nın kapısı açıldı.

6 ZHA Proje ekibi ile veda buluşması, Londra, 2012.
7 ZHA Kartal-Pendik Masterplanı için diyagram, 2006.

“Fuzzy logic” konusuna gelirsek: O dönemde tasarım kuramcısı Christopher Alexander’ı çok okuyorduk: *A City is Not a Tree* vd. “Fuzzy logic” aslında matematiksel bir altyapıdan geliyor. Sadece “0 ve 1” denklemi değil de, aradaki olasılıkları düşünebilme denklemi kurmak üzerine. Veya’ları da işin içine kattığınızda bir denklem oluşturuyor. Bu, Lotfi Zadeh tarafından geliştirilmiş bir kuram. Christopher Alexander da buna çok değiniyordu; bu vesileyle onu da keşfetmiş olduk. “Hair systems”ı Frei Otto’nun deneyi ile ilişkilendirerek bir sistem kuruyorsunuz. Sonra oradan gridler türetilip o gridleri hem ikiboyutta hem üçboyutta binanın sirkülatif ağları ile ilişkilendirip yeni bir strüktür sistemi oluşturuyorsunuz; yani onu hem bir strüktürel katman olarak hem bir ulaşım ağı olarak, farklı farklı katmanlarda yorumlayabiliyorsunuz. Çok zor bir öğrenim süreciydi ama etkisi bugün hala devam eden çok net bir düşünce altyapısı oluşturdu. Bu sürecin zenginliğinin bugünkü Melike Altınışık’ta çok önemli yeri olduğunu düşünüyorum.

PD: Bu projenin çıktısı olan kitaptan da bahseder misin?

MA: *Morphê* kitabı; genel editörlüğünü Lebbeus Woods’un yaptığı, RIEA Concepts Series kapsamında çıkan, sadece bizim projemizle ilgili bir yayındı. AADRL’de ekibimize MRGD adını vermiştik; gençlik heyecanıyla, belki gelecekte birlikte ofisimiz olur diye hayal ediyorduk ama şu an herkesin kendi ofisi var. 2006’da

mezun olduk, kitap hazırlıkları 2007’de tamamlandı; basımı da 2008’de Springer Wien New York tarafından gerçekleşti.

PD: Yayınlarda “Zaha Hadid’den teklif geldi” dediğini okuyorum, o nasıl oldu?

MA: Zaha da, ofisinden başka mimarlar da jürilerimize geliyordu. AA’de bitirme jürileri genelde iki gün sürer ve çok önemlidir; okulun da çok prestijli zamanlarından biridir. Bizim ekibin sunumu çok iyi geçti. Proje üzerine inanılmaz tartışmalar oldu ama iyi anlamda ve bize ayrılan süreyi aştı. Sonra Zaha ve Patrik bizi ekip olarak ofise çağırıldılar, gittik. “Sizi ofiste görmek istiyoruz” dediler, o vesileyle ZHA’de yolculuk başlamış oldu. Bu arada Zaha ile çalışmak, elbette benim için çok değerliydi ancak öncelikli hedefim değildi. Ama gençlikle doğrudan “Tabii ki, hemen, evet, yarın geliyoruz!” diyorsunuz.

PD: Kızlar Kapısı’ndan böylece girdiniz. Üçünüz de, ekip olarak başladınız, öyle mi?

MA: Evet. Ekip olarak hepimizi işe aldılar ancak bizi aynı projeye koymadılar, üçümüzü de farklı projelere dağıttılar. Böylece yeni bir serüven başladı.

PD: Sen ZHA’deyken, dünyanın farklı yerlerinde çok sayıda projenin içinde bulundun. O projelere değinmen, dolayısıyla da nasıl bir deneyim biriktirdiğinden bahsetmen iyi olabilir. Bir de AA’de kazandıklarının üzerine düşünsel olarak nelerin eklenmiş olabileceğini konuşalım. ZHA’daki deneyiminin önemli olduğunu söylemek herhalde yanlış olmaz; sonrasında kendi pratiğini kurmuş biri olarak sana

tasarım yapmanın ötesinde, bir işi yürütmek açısından da muhakkak katkısı vardır. Biraz bunları konuşalım sonra Türkiye’ye gelelim.

MA: Zaha’nın kapısından 2006 yılında girdik. Bowling Green Lane, 10 numara...

PD: Bilmeyenler için bunu açıklayalım; bu bir okul binasıydı. Zaha Hadid’in ofisine okulun “kızlar girişi” olarak adlandırdığı kapıdan giriliyordu, değil mi?

MA: Evet. Bu, bir okul binası. 1874 tarihli bu yapı uzun yıllar eğitim için kullanılıyor. Zaha’nın orada (ilk) ofisini açtığı dönemde, artık eğitim fonksiyonunu yitiriyor ama yeni bir kullanıma sahip oluyor. Kiralanabilir alanlar oluşturuyorlar ve Zaha da oradaki Studio 9’u kir alıyor ilk olarak. Daha sonra başka odalar da eklendi ama Studio 9 hep onun odasıydı. Bilindiği üzere Zaha, uzun yıllar az sayıda kişiyle birlikte çalışmalarına devam etti. Ama daha sonra, özellikle 2004 yılında Pritzker Ödülü’nü almasının ardından hikaye değişti. Ben de tam o sırada AA’de yüksek lisansa başlamıştım. O ödülü aldığında bizim ilgimizi daha da çok çekmeye başlamıştı. O günlerde hep Zaha konuşuluyordu. Öyle bir dünya hayal edin. ZHA ekibi, 2004’e kadar 20-30 kişi arasında değişiyormuş, tabii ki çok daha az olduğu zamanlar da varmış ama sonra projelerin sayısı arttıkça ofisteki nüfus da arttı. Biz girdiğimizde 80-90 kişi civarındayken, 2012’nin sonunda ben oradan ayrılırken ekip 400 kişiyi geçmişti. Öyle bir dönüşüme şahit oluyorsunuz. İlk zamanlarda “Kendi dilinizde klasör açmayın”lardan, sonra daha kurumsal bir sisteme geçişin ne demek olduğunu gördük. Ofiste neredeyse her ülkeden bir kişi çalışıyordu. Haliyle bazen projelerde farklı dillerde gruplaşmalar oluyordu. Bu durum, sonrasında kalktı ve sistemsiz olarak başka şeylere dönüştü. Hele bugün web sitelerine girerseniz inanılmaz bir hiyerarşik sistem olduğunu görürsünüz. Ben 8 yıl önce ayrılırken böyle değildi.

PD: Nasıl bir hiyerarşi vardı ve neye döndü?

MA: Benim zamanımda hiyerarşide en üstte Zaha vardı, Patrik Schumacher ise ortağıydı. Sonra “associate”ler vardı. Onlar çok az sayıdaydılar, çünkü o dönemde ancak bina inşa ettiğinizde “associate” oluyordunuz. Sonra “lead architect”ler, “lead designer”lar, “architect”ler, “designer”lar ve onların asistanları şeklinde bir kategorileşme vardı. Ben “architect” olarak başlayıp, sonra “lead architect” olarak devam etmiştim. Çalıştığım binanın inşası bitmek üzereyken ofisten ayrıldığım için de “associate” olamamıştım. Öte

yandan, Çin'deki o projemde 30 kişilik ekip yönetiyordum. Bugün aralara çok daha başka kategoriler girdi. "Associate"lerin "associate director"ları, "senior associate", "junior associate"ler... Onlar bile çeşitlendi. Zaha ailesi bünyesinde benimle birlikte işe başlayıp hala orada çalışan çok arkadaşım var; onlar şu sırada çok daha üst seviyeler. Kalıp devam etseydim, benim de serüvenim benzer olacaktı. Benim için ZHA çok değerli bir yerdi. Hala "biz" derim ZHA'den bahsederken. O kopamayan bir bağ. Zaha bir mentor ve çok değerli bir insandı bizim için. Bir yandan da ekip o kadar büyüleyiciydi ki; inanılmaz güzel zihinlerle biraradasınız. Bunu hiç saklamam; akıllara aşık bir insanım. O akıllarla tanıştıgımda vazgeçemiyorum, o bağlar öyle kolay kopmuyor. O bağları daha çok yeşertmek istiyorsunuz. Türkiye'den sürekli sorarlardı: "Planın nedir, gelecek misin?" diye. Bir 6 ay daha, bir 6 ay daha derken birkaç 6 ay geçti. Çünkü o akıllar inanılmaz güzel bilgiler üretiyorlardı. Bugün Zaha'nın mimarlığını tartışsınız, tartışmazsınız hiç önemli değil ama orada üretilen o düşünsel seviye o kadar değerliydi ki benim için -hala da öyle- her zaman onun hayranı, tutkunu olarak orada bulundum. Ve başka bir yere gitmeyi planlamıyordum. Kariyerimde ya ZHA bünyesinde ilerleyecektim ya da sıfırdan bir sayfa açacaktım.

Sonuçta 30'ların başında olmak kritik bir nokta. Çünkü risk ve cesaret gücünüz başka bir seviyeye geçebiliyor. Ama zorlukları da seven biri olarak içgüdüsel durumum bana İstanbul'a dön, sıfırdan bir sayfa aç dedi. Bunun ne kadar zor bir şey olduğunu tahmin ettiğimi sanıyordum belki ama aslında hiçbir fikrim yoktu. İşin içinde naiflik de var. Tabii, bunları zamanla çok daha iyi kavriyorsunuz, hayat öğretiyor size. Orada "en"lerin, bambaşka bir dünyanın içindediniz ve olabilecek tüm olanaklara sahipsiniz. Tüm kapılar açılmış size. Gelen projelerin tipolojilerinden tutun da onların yapılaş şekilleri, bilginin üretiliş biçimleri, işverenlerinizin sınır tanımayan olanakları; bununla birlikte çalıştığınız mühendislik ekipleri, diğer disiplinler... Hepsi "en". Böyle bir dünyadan yani "en"lerden hiçliğe geçiş kolay olmuyor tabii; çok zor oldu. Şimdi bakınca demek ki bende de bir güç varmış diyorum. Bize AA'de çok önemli bir şeyi aşıladılar: "İmkansız diye bir şey yoktur. Onu yapacak düşünceye ve bilgiye sahip olun ve onu kurgulayın; onu yapmak için gereken riskin altına girecek gücü ve cesareti gösterin, yaparsınız. Kolay olmaz, belki zaman ister ama yaparsınız."

ZHA'de geçirdiğim dönemde dünyanın çeşitli yerlerinde proje yapma imkanı

İSTANBUL KARTAL - PENDİK MASTERPLAN
ZAHA HADİD ARCHITECTS

buldum; çok farklı kültürlerden insanlarla omuz omuza, aynı dilde bir mimarlık üretmeye çalıştık. Belki aynı kültürden gelmiyorduk ama aradığımız şey benzer olduğundan bazen doğrudürüst İngilizce konuşmadan bile birlikte neler üretilebildiğini gördük. Bugün Zaha'nın işleri için, "Yerle ilişki kurmayan bağlamdan kopuk tekil objeler tasarlıyor" gibi bir tartışma mevcutsa da aslında elbette derinlemesine araştırmalar yapılyordu ve farklı coğrafyalarda proje üretmek bana çok şey öğretti. Benim için orada geçirdiğim 7 yıl, doktora öğrenimi gibiydi. Ayrılırken şöyle dedim: "Tamam, doktorayı da bitirdim, artık iş yapmaya başlama vakti".

ZHA'de ilk projem Kartal-Pendik Masterplanı'ydı. Zaten onun için beni ekibe davet ettiler. Bize bir tasarım *charrette*'i yaptılar. Ofiste daha ikinci günüm. Düşünün, yepyeni bir dünyaya girmişsiniz; hem çok heyecanlısınız hem çok endişelisiniz. Bir yandan acayip bir yerdesiniz ve diyorlar ki: "İki kişilik gruplar olacak", ofiste toplam 20 grup oluşturdular; "biri 'junior' diğeri 'senior' oiki mimar biraraya gelecek ve fikir üreteceksiniz". Nerdeyse 48 saatten az bir süre verdiler. Bana Christos Passas denk gelmişti. Ona yakın dönemde yaptığımız tez çalışmasını anlattım. "Optimize ağ sistemleri üzerinden sistem geliştiren bir projemiz vardı. Bununla ilgili bir fikir geliştirebiliriz" dedim. Amacım, oradaki komşuluk ilişkilerini

türetebilecek yeni bir grid önermekti. Çalıştık, ben bu önerimi kurguladım. 20 ekiple birlikte sunumlarımızı yaptık; en son Zaha ve Patrik, bizim önerimizi beğendi ve "Tamam, buradan yola çıkalım ve geliştirelim" dediler. Sonra o yarışma kazanıldı. ZHA işi aldı. Bana soruldu tabii ama o projeye devam etmeyi tercih etmedim. Başka projelerde olmak, başka keşiflerde bulunmak istedim. Farklı ekiplerle, dünyanın farklı yerlerindeki projelerde çalıştım. O dönemde Zaha'nın Abu Dabi'de, Dubai'de çok işleri vardı, o projelerde ağırlıklı yer aldım. Almanya'da bazı projelerde, ABD, Michigan'da bir müze projesinde çalıştım. Son iki yılım ise Çin'de geçti. Çin'deki projeler bana gerçekten "ölçek dışı" geliyordu: 400.000 m², içinde konferans salonu, kuleleri, oteli vs. olan projeler. Çoğunu davetli yarışmalarla elde ettik. Büyük mimarlarla yarışılıyordu ve genelde ofiste projeler bu iş modeliyle elde ediliyordu. Doğrudan gelen müşteri azdı. Trablus'ta bir projemiz vardı. Onun için iki yıl çalıştık, artık temeli bile atılmıştı ki politik durumlar değişince proje iptal oldu, bizim ekip dağıldı. Foster'ından Grimshaw'una kadar Londra'daki tüm ofisler küçülmüşken Zaha 2008 krizini hiç fire vermeden atlatabildi. Ama Suudi Arabistan ve Trablus'ta siyasi konjonktürün değişmesiyle kaybedilen projeler ofisin aniden küçülmesine sebep oldu. Bir anda yaklaşık 150 kişi işten çıkarıldı. Önceden haber verdiler, "Bana

8

e-mail gelecek mi, gelmeyecek mi?” diye herkesin eli titriyordu.

ZHA yılları hala da ilişkimin sürdüğü çok değerli insanlarla tanıştığım bir dönemdi. O nedenle, dünyanın her yerinde bir adresim vardır diyorum. Kimisi kendi ofisini açtı; çok değerli mimarlar ya da projelerimizde çalışan çok değerli mühendislik ofisleri hala benimle iletişimde. Bunların hepsinin kıymetini zamanla anlıyorsunuz.

PD: Peki ne oldu da Türkiye'ye döndün?

MA: Çin'de çok yordular beni o dönem! Nanjing'de devasa, çılgın bir proje yönettik, yürüttük, sonra yapım aşaması başladı. Sadece cephede eksik bir şeyler kalmıştı. “Son proje paketini de teslim edelim, Patrik ve Zaha'yla konuşup belli bir süre sonra ekipten ayrılacağız” dedim.

Yurtdışında yaşadığımızda ya da çalıştığımızda çevreniz haliyle 2-3-5 yıllık döngüler halinde değişiyor. Mimarlık dediğimiz şey de sadece ürettiklerinizle ilgili değil, size hayat kaynağı olan birçok şeyle ilgili. Aile ya da çevrenizdekilerle ilişkiler vb. sürekli değişiyor ve o döngü sizi de değiştiriyor. Bu değişimler, bir yandan Çin'deki projenin zorlu süreciyle birleşti. “O projeyi onaylatabildiysek ben her şeyi yapabilirim bundan sonra” dedim. O dönemde şunu da farkettim: Yurtdışı yolculuğuna 2004'te başlamıştım. Dijitalleşme, global algı vs. pek çok şeyin başlarıydı. Dünya, 2012'de başka bir dünya olmuştu artık. Öyle bir gerçekliğin farkına varıyorsunuz ki benim olduğum lokasyonun önemi var mı diye düşünmeye başlıyorsunuz. İstanbul'da olmayı istiyordum ama, toprağı özlüyor diye bir şey var, onu yaşadım gerçekten. Aile tutkunu değilimdir, çünkü öyle yetiştirilmedim. Çok değer veririm, o tabii ayrı bir şey ama fiziksel bağdan öte o duygusal bağı daha önemli

buluyorum. Yine de bir şekilde o yakın olma halini ve buraya her geldiğimde yaşadığım o kendini yenilenmiş hissetme halini özlediğimi farkettim. Gerçekten onu istedim. Benim hayallerim varsa İstanbul'dan da yapabilirim dedim. Bugün bakıyorum da 30'lu yaşlarıma neler sığdırmışım. 20'li yaşlarım öğrenimle geçti. İTÜ, AA ve sonra ZHA'de fahri doktora... 30'larımın başına geldiğimdeyse ilk iki yıl kritikti. Kendi hayatımda böyle görüyorum döngüleri. Karar verme yıllarıydı onlar. Devamında ise aslında hayallerimin ötesindeki bazı şeyleri gerçekleştirdim. Bir şeyleri elbet hayal ediyordum ama Seul, Güney Kore'de ofis açacağım aklımdan geçmezdi. Mesela İstanbul'dan sonra ilk Londra'da ofis açmak istiyordum, hala istiyorum. Fakat orada iş almanın ne kadar zor olduğunu bildiğim için adımlarımı atarken temkinli davranıyorum. Şuna bakıyorum: Bugün MAA'yi kurduk; İstanbul'da ana ofisi, Seul'de bir şube ofisi var. Çok sayıda projemiz yok belki ama inşa edilen ve açılışı daha yeni gerçekleşen İstanbul TV-Radyo Kulesi projemiz var; uluslararası bir yarışma ile elde edilmiş olan Seul Robot ve Yapay Zeka Müzesi projesi var, onun da inşaatı başladı. Bunlar 30'lu yaşlarıma sığdırmayı başırdığım gerçekliklere dönüştüler. Çok projemiz olmasını hiç hayal etmedim ama nitelikli iş yapmayı ve sürekli gelişmeyi hep istedim. Çok sayıda ekip arkadaşım olsun, 100 kişilik bir ofisim olsun diye bir hayalim de hiç olmadı. İşler onu gerektiriyorsa elbette olabilir ama mümkünse olmasını istedim, olabildiğince az olalım. Azla çoğu başarmak ve tam da orada akıllı, teknolojiyi kullanmak...

PD: Kaç kişisiniz şimdi?

MA: Döneme göre artıyor, azalıyor ancak ortalama 10 kişi diyebilirim. Ama büyüme durumunda kontrolü bırakmadan, kendimi değiştirmeden nasıl bugünkü gibi

kalmabilir bilmiyorum. Çünkü Zaha'nın nasıl dönüştüğünü gördüm. Kendini büyüyen sistemin akışına nasıl bıraktığını da gördüm, kontrolünden çıkmıştı artık. 400 kişilik ofis, başka bir iş modeli demek. Bunun ne demek olduğunu artık biliyorum, peki istiyor muyum? Açıkçası istemiyorum. Beni heyecanlandıran ve gerçekten katkı sağlayacağını düşündüğüm tüm işlerde fiilen yer almak istiyorum. Ve de tasarlamak istiyorum, tasarlamayı bırakmak istemiyorum. Yoksa iş modelleri değiştiği kalem bırakmanız gerekir bir yerden sonra. Hayat gösterecek önümüzdeki yolculukta neler olacağını. 40'lı yaşlarıma neler getireceğini merakla bekliyorum.

PD: Kimbilir nasıl güzel şeyler olacak! Artık günümüzü konuşuyoruz. Biraz da tasarımın araçlarından söz edelim istiyorum. Programlardan, ekipmandan... Ayrıca, Nilüfer Kozikoğlu ile biraraya geldiğinizi biliyorum. Başka ölçeklerde de çalışmalarınız var. Kullandığınız araçlar için önemli bir parçası ve sürekli hızı artan bir şekilde değişiyor da muhtemelen. Okul sürecinden bugüne bakınca çok şeyin değiştiği toplam 20 yıldan bahsediyoruz. Bu değişimler de düşünce ve üretim şekillerini değiştiriyor.

MA: Bizim nesil analog ile dijital arasında doğduğu için benim ikisine de ilgim çoktur. Ne dijital ne de analog tamamen teslim olmak taraftarıyım. Hibrit bir şekilde ilerlemeleri gerektiğine inanıyorum. Elbette projelerin ölçeklerine göre de çeşitlilik gösteriyor ama dijital dünyada, burada da değindiğimiz tüm o matematiksel altyapılar ve düşünceler çeşitli bilgisayar programları aracılığıyla bize hizmet ediyorlar. Bunların birçoğu mimarlık için tasarlanmamış programlar. Uçak ya da araba tasarımına ve üretimine yönelik olanlar var; animasyon ya da oyun sektörüne hizmet edenler var. Yani çoğu başka endüstrilere ait. Biz mimarlar bunları keşfediyoruz -ben buna icat değil keşif diyorum- daha sonra yeni yöntemler buluyoruz. İcat orada devreye giriyor. Ofiste ağırlıklı olarak akıllı programlar kullanmayı tercih ediyoruz. Herkesin bildiği, benim de mimarlık öğrenimime başladığımda kullanılan AutoCAD gibi programlarla hiçbir zaman aram olmadı. Çünkü o kompleks bilgiyi ha kalemle kağıda çizmişsiniz ha onunla çizmişsiniz hiçbir farkı yoktu benim için. O nedenle nerede, ne zaman daha akıllı bir sistematige sahip bir yazılımla karşılaşırsak onu hemen mimari ortamda nasıl kullanabiliriz diye hep araştırdık ve kullandık da. Bugün hesaplamalı tasarım ya da daha popüler adıyla parametrik tasarım denen konulara hakimiz. Çünkü o grileri

tasarlamak istiyorsak bu bilgilere de sahip olmamız gerekiyor. Bu programların da belli arayüzleri var. Onları tasarlayan bir bilgisayar mühendisliği sözkonusu. Onlar belki bir yere kadar tasarlıyorlar ama tasarımı tasarlamak sürecinde o programın bilgisi sizin için yetersiz olabiliyor. Bu sefer siz de bilgisayarın dilini kullanarak kendi kodunuzla onu işinize yarar bir hale getiriyorsunuz. Özetle, bu akıllı programlar tasarlama sürecinde bizim için önem taşıyor. Örneğin Rhino, Grasshopper programlarını kullanıyoruz. Projeyi, eskiz aşamasından yapım aşamasına kadar geçen bir süreç olarak görürsek her aşamanın kendine ait bir çözünürlüğü var. Her çözünürlüğün de aslında başka bir araca ihtiyacı var. İlk eskizde hayalinizdeki flu şeyi bir kalemle aktarabilirken bir yandan artık gelişen olanaklarla birlikte bunu dijital dünyada da yapabiliyorsunuz. Fiziksel olarak yaptığımız maketi artık dijital imkanlarla da yapabilir hale geliyorsunuz. Her aracın başka bir matematiksel altyapısı var. Örneğin ben SketchUp kullanamıyorum çünkü onun düşünsel yapısı, geometri üretme matematiği tasarımlarımıza uygun değil. İstedığımız geometrik cevapları sağlayamıyor.

Başka bir mantıkla çalışıyor. Aynı şekilde 3ds Max de işimize yaramıyor. Onlar poligon dünyasındalar; bizim, “spline” eğrisel çizgilerine ve eğrisel yüzey geometrilerine ihtiyacımız var. Biz projelerimizde doğaya yaklaştıkça daha organik formlar ortaya çıkmaya başlıyor ama bu morfolojik benzerlikler bağlamında değil. Diyelim aerodinamik bir etki yaratılacaksa bağlamını oradan alması gerekiyor ve o geometriyi üretecek araca ihtiyacımız oluyor. Daha sonra bilgilerin çoğaldığı yani konseptin ete kemiğe büründüğü noktaya doğru ilerlerken diğer disiplinlerin devreye girdiği kısımlar var. O süreçle birlikte biz bu sefer başka programlar kullanmaya başlıyoruz. Bunlara “daha da akıllılar” diyorum. BIM (Yapı Bilgi Modellemesi), yapının bilgilerini içinde depolayabildiğiniz, başka disiplinlerle birlikte üretebildiğiniz, aslında binanın gerçek halinin bir simülasyonunu birlikte inşa edebildiğiniz bir süreç. Şahsen bunların her biriyle çok ilgiliyim. Projelerimize %100 entegre etmeye çalışıyoruz elimizden geldiğince.

PD: Hemen parantez açıp bir şey soracağım burada: Birlikte bilgi üretebilmek için diğer disiplinler de aynı programları kullanmak durumunda kalıyorlar, değil mi?

MA: Biz teşvik etmeye çalışıyoruz. İlk başta çekinenler ya da dahil olmak istemeyenler olabiliyor. Gençler bu programlara daha alışık. Entegrasyonu kolay bir süreç değil

8 Seul Robot ve Yapay Zeka Müzesi projesinin Seul Büyükşehir Belediyesi'ne sunumu, 2019. 9 MAA İstanbul ofisi (Fotoğraf: ©naaro).

ama yine de ısrarla birlikte bilgi üretilmesi taraftarıyım. Yeri geldi, mimar olarak tek başımıza kaldığımız ya da mühendisin dahil olmadığı durumlar oldu. Projenin dijital ortamda en güncel yöntemler kullanılarak gerçekleştirildiği süreçler bunlar ve biz tasarladığımız projelerde buna ihtiyaç duyuyoruz. Yoksa başka türlü yapamıyoruz.

PD: Üretim bağlantısını, Çamlıca TV ve Radyo Kulesi projesi üzerinde biraz konuşarak açalım mı? Nasıl aşamalardan geçildiğini merak ediyorum.

MA: Bir mimar olarak böylesine kompleks projeleri tasarlarken aslında en başta, konseptten uygulamaya kadar kendini varedecek bir sistem kurgulamanız gerekiyor. Süreci tasarlamak dediğim böyle bir şey; yani tüm süreci en baştan öngörmeniz gerekiyor. Çünkü süreçte birçok girdi olacak ve sizin ilk tasarım kararınızın kaybolmaması gerekiyor. Burada devreye giren tüm tasarım araçları, kontrol mekanizmasının kurulma şekli, kendi içindeki sürecin ve sistemin katmanlarının tasarlanması çok önem taşıyor. Mimar olarak en baştan bunu öngörüyorsunuz ve ona göre ilerliyorsunuz: Kulede BIM teknolojileri kullanıldı; konsept aşamasında ilk eskizlerinin Maya'da başladığı, Rhino ve Grasshopper'da devam ettiği, rüzgar tüneli testlerinden gelen verilerle forma son hali verildikten sonra, Revit platformu üzerinden devam eden bir süreç bu aslında. Konsept aşamasında tamamen çift eğrisel cephe katmanlarıyla biçimlenecek bir forma ulaşıyorsunuz mesela; onu yapmamak benim daha en başında verdiğim bir karardı. Çünkü coğrafyayı biliyorsunuz, ülkeyi biliyorsunuz. Bir sürü şeyi düşünmeniz gerekiyor. Bu hali, yani tek yönde eğrisel paneller bile zor inşa edildi. Öbür türlü nasıl olurdu, gerçekten hayal edemiyorum. İşte tüm bu kurguyu oluşturduğunuzda

tasarım dili de daha en başından kendine yön vermeye başlıyor. Bizimki yaklaşık 4,5 m'lik kat yüksekliğindeki dilimlerden oluşan, geçiş bölgelerinde kendi içinde bir cephe sistematiği olan bir yapı. Uzaktan baktığınızda aslında eğrisel bir silüet okursunuz ama yakınına gittiğinizde onun dilimlerden oluştuğunu görürsünüz. Kent ölçeğindeki çözünürlüğü yakına gittikçe başka bir dile dönüşür. Bunların hepsi aslında, tasarımdan uygulamaya giden süreçte o yapıyı varedecek bilgilerin nelere ihtiyaç duyduğunun farkında olmakla ilgili. Sonra da o farkındalık doğrultusunda tüm proje aşamalarını sonsuz derecede detaylandırıyoruz.

Kule cephesinde cam elyaf katkılı bir beton malzeme kullandık; kalıpla üretiliyor. Cephedeki son katman, tek eğrili yüzeylere sahip ama yine de kendi içinde birbirinden farklı, toplamda 2500'e yakın panel var. O panellerin tabii ki simetri aksı var ama bir o kadar da ters simetrik oldukları için farklı durumlar ortaya çıkıyor. Yine de bir optimizasyonu devreye sokuyorsunuz. İşte bu akıllı programlar sayesinde, 2500 farklı kalıp üretmek yerine bunu yarıya indirecek metodu türetmeye çalışıyoruz.

Projenin sahadaki uygulama safhalarına geçildiğinde ise yepyeni bir süreç başladı. Tam bitti derken, aslında mimari hikayesi henüz yeni başlıyordu. Kule, inşasını takip eden kentliler ile kendi form ve varoluş bilgisini de paylaştı. Bu durum, kent ölçeğinde bir nevi mimari performansa dönüştü. Kuleyi oluşturan mekansal hacimleri 3-4 katlı gruplar halinde oluşturup, önce kule dibinde en üst katları iki aylık süreçler içinde inşa ediyorsunuz ve yukarıya bu 3-4 katlı blokları 200 m

10 İstanbul TV-Radyo Kulesi inşa süreci (©MAA - MELIKE ALTINISIK ARCHITECTS).
11 Achrome[scape], 2018 (©MAA - MELIKE ALTINISIK ARCHITECTS).

boyunca yaklaşık 5 günde kaldırıyorsunuz. Bu bağlamda yapı iki aylık periyodik süreçlerle sisteme eklenen parçalarla mimari ve mekansal anlam kazanan bir varoluş serüveni sundu. Kent ölçeğindeki farkındalığı da iki ayda bir değiştiriyordu. Kentlinin bir kısmı bu dönüşümün farkında bir kısmı ise bakmasına rağmen göremeyebiliyor.

PD: Küçük ölçekteki çalışmalarınızdan ve oradaki arayışınızdan da söz eder misin?

MA: Gerek MAALab'in öncülük ettiği malzeme araştırmaları olsun gerekse teknik araştırmalar, yöntem araştırmaları olsun kalıpla tasarlama halini ilk olarak AA zamanında öğrenmişim. Kalıp nedir? Bir şeyin pozitifini istiyorsun ama önce negatifini tasarlamam gerekiyor. Bir bakıyorsunuz aslında çevremizdeki birçok şey zaten o mantıkla üretiliyor. Biz buna mimarlıkta nasıl yer verebiliriz? Kalıpla üretimin faydaları nelerdir? İçine döneceğiniz malzeme illa beton olmak zorunda mıdır? Başka reçinelerle, başka karışımlarla ya da geridönüşüm malzemeleriyle neler yapılabilir? Nilüfer Kozikoğlu'nun Urban Atölye adında bir girişimi var. Orada betonla tasarımlar yapıyor ve çeşitli tasarımcılarla çalışıyor. Onunla geçmişten gelen bir ilişkimiz de var. Bu araştırmalarımızla, birlikte ne yapabiliriz diye düşündük. Biz tasarladık, onlar da üretim sürecinde bize katkı verdiler. Mumluk, şamdan çalışmalarımız oldu. Çakıl taşı şeklinde tasarladığımız ürünlerimiz var. 2015 yılında bu üretimlerimize görünürlük kazandırmak için bir marka kurduk: Mimmel.⁶ Daha çok genç; vakit buldukça geliştireceğiz. Orada mimarlık ölçeği dışındaki ürünlerimizi paylaşılabilir hale getirmeye çalışıyoruz. Aslında mumluk ölçeğindeki üretimimizdeki mantık ile kulenin cephesindeki mantık çok benzer.

O nedenle, gençlere de hep tavsiyemdir: Ölçeği fark etmez, araştırın, deneyin; kendi Ar-Ge'nizi yapmaya çalışın; patentli olsun olmasın ama çabalayın. O küçük ölçekte keşfettiğiniz şeyin ya da orada potansiyelini gördüğünüz durumun ölçeğini büyüterek bina ölçeğine kadar getirebilirsiniz. Örneğin, 2017'de davet edildiğimiz Antalya Bienali'nde⁷ de Nilüfer'le gerçekleştirdiğimiz çalışmanın biraz daha büyüğünü yaptık. "Kabuktaki Hareket"⁸ adı altında cam elyaf katkılı betonla metal bir kabuk tasarladık ve bunu bir araç haline getirdik. Gerçekten insanların kullanabileceği fiziksel bir araca dönüştürdük. İkisinde de başka bir yöntem var aslında; biri akıtılarak kalıpla üretiliyor; diğeri kesilerek ve kodlanarak, yanyana eklenerek. Yapıyı oluşturma mantıkları farklı.

2018'de Betonart Mimarlık Yaz Okulu'na⁹ davet edilmişim. En sevdiğim projelerimden biridir. O dönemin küratörlüğünü Deniz Aslan yapıyordu; ben moderatör oldum. 4 kişilik bir ekibim vardı. Bir proje geliştirdik: "Achrome[scape]".¹⁰ Konu beton tabii. Sorsanız ve sıfatlar say deseniz; beton gridir, serttir, kabadır, çirkindir vs. Çünkü o yüzünü biliyoruz ve o yüzünü görüyoruz. Bu algıyı tamamen tersine çevirecek bir yöntemle tasarlayabilir miyiz dedik: Beyaz olsun, yumuşak olsun, güzel olsun, içinde doğa olsun. O, doğanın kanvası olsun, doğa onun içinden yeşersin istedik ve yaptık da. Orada da yine kalıp yöntemini kullandık. Hem de ucuz olsun dedik ve düşük maliyetle yaptık. Çünkü bazen bu araçlar ve yöntemler çok pahalı teknolojiler gerektirebiliyorlar. Bizim orada birbirinden farklı 150 parçamız vardı ama aslında aynı kalıbı kullanarak yapıyorduk. 50x50 cm'lik kontrplaktan yapılmış bir kutu, üstü açık, oraya bir lateks geriyorsunuz. O kutunun içine 10x10 cm'lik gridler çizdik. Ekipteki arkadaşlar mimarlık fakültesinde kenara atılmış straforlardan değişik kalınlıklarda yükselteler oluşturdular. Her seferinde farklı şekilde koyuyorlardı

onları. Her biri birbirinden farklı, bulutsu, uzaktan baktığınızda yumuşak, yakınına gittiğinizde sert çünkü beton. Bu benim için inanılmaz ilham vericiydi. Şu an doğayla iyi bir komşuluk ilişkisi içinde. Bunu bir binanın cephesinde uyguladığımızı, onunla bir strüktür kurgulamaya çalıştığınızı düşünün. Ya da aynı şeyi bu sefer toprakla yapmak istiyorsunuz, toprakla aynı mantığı kurgulamaya çalışıyorsunuz...

PD: Şimdi biraz da MAA'in gelecek planları ve amaçları üzerine konuşabiliriz belki. Bu söyleşi içinde de geçti, değişen koşullara, değişen iklime göre örneğin cephe sistemleri veya malzemeler geliştirmek yönünde arayışlar; enerjinin akıllı kullanımı; bir yapı ne dereceye kadar "doğa gibi" veya "doğal" olabilir vb. konular canlanıyor aklımda.

MA: Son dönemde yaptığımız projelerin içeriklerinde gelecek kaygılarını doğa ve doğal malzemeler üzerinden kurgulayan bir yaklaşım var. Burada işin içine akıllı bina kavramı giriyor; binayı inşa etmekten öte, sonrasında o akli nasıl kullanacağını kurgulamak da önem taşıyor. Orada iki katman var: İlki, üretilirken tükettiği enerjiyi ne kadar minimize edebileceğimiz ya da kullanılan malzemelerin özelliklerini bu bağlamda nasıl çeşitlendirebileceğimiz. Bir de, kendisi yaşamaya başlayınca -belki bir yüzyıl boyunca aramızda olacak- nasıl bir enerji tüketeceği ve insanlara nasıl bir ortam sağlayacağı konusu var. Bu, mimarlığın hep tartıştığı konulardan biri. Ama önemini daha iyi farketmiş bir dünyada yaşıyoruz artık. Bunu yeşil bina sertifikaları almak bağlamında söyleyemiyorum kesinlikle. Konumuz o değil. Akıllı bina dediğimde de bunu kastetmiyorum. Bu daha çok, tasarımın girdisi olarak rüzgardan, güneşten elde edeceği enerjiyi nasıl kullanabileceğiyle ilgili. Burada ölçek devreye giriyor; çünkü ölçek büyüdükçe doğal sistemlerden uzaklaşmaya başlıyorsunuz. Yapay, mekanik vb. sistemler hakim olarak devreye giriyor. Ama onları bile kullanırken,

diyelim ki elektriği nereden elde ettiğimiz gibi konular da ilk yatırım maliyeti olarak karşımıza çıkıyor. Rüzgar ya da güneş ilk aklımıza gelenler ama suyun kenarında bir yapı düşünün, suyla birlikte de çok ciddi bir enerji elde edilebiliyor. İçinde yeşil ekosisteme yer veren yapılar, ortamlar ya da komşuluk ilişkileri üretmek benim öncelikle dert edindiğim bir konu. Boşlukları yaratmak bir yana binalara da yeşili getirmek, hatta üretimi getirmek. Örneğin binaların cephelerini bile sizin bitki üretebileceğiniz hale dönüştürebiliyorlar; bu konuda çok sayıda çalışma var. Acaba biz bu bağlamda bir adım atabilir miyiz diye araştırıyoruz. Olur, olmaz, bilemiyorum çünkü o da bir altyapı gerektiriyor. Dünyaya baktığımızda da şehirlerin buna izin vermeyen yönetmelikleri söz konusu. Ama sonuçta belli ki biz bina yapmaya devam edeceğiz. Çünkü dünya nüfusu azalmıyor, artıyor. Yoğunluk hala kentlerde. Her ne kadar pandemiyle birlikte insanlar başka şehirlere gitti, dağıldı dense de, giden de gittiği yeri kentleştiriyor haliyle. Ya da romantik bir tavırla köye, kırsala gitme durumu var fakat o bile aslında giderek dünyaya zarar vermeye başlıyor. Çünkü nüfus kırsalda artınca mevcut altyapı izin vermediğinden bu sefer oraya altyapı taşımaya başlıyorsunuz. Sözde enerjiden tasarruf ediyorsunuz ama aslında çok fazla tüketiyorsunuz. Bu konularda uzmanları dinledikçe ve araştırmalara baktıkça birçoğunun aslında çoğalmanın kentte olması gerektiğini savunduğunu görüyoruz. Yayılmaktansa nüfusu bir yerde toplamayı öneren yaklaşımlar söz konusu. Biz bunun neresinde yer alacağız? Tam cevabını bilmiyorum ama en azından bu konularda kendimizi geliştirerek bir fikre sahip olmayı ve bunları tasarımlarımızda çoğaltmayı önemsiyorum. Binalarımıza doğayı getiriyoruz ama bunu bilinçli bir şekilde yapmak çok önemli. Kentsel tarımı binalara getirmek çok tartışılan bir konu. Birçok ülkede buna yönelik çok ciddi girişimler söz konusu. Yeşil çatılardan tutun da atıl cephelere dikey tarımı getirmeye kadar pek çok örnek var. Biz böyle bir pozisyon alabilir miyiz, bilmiyorum ama bu da ilgilendiğimiz katmanlardan birini oluşturuyor.

Bir yandan lojistik en büyük dertlerden biri. Mesafeleri kısaltacak sosyokültürel ortamlar oluşturmak; makro çözümler yerine mikro çözümler geliştirmek, mikro komüniteler, sosyal ağlar üretmek, insanların olduğu yerde kalmasını sağlayabilecek düzenler üretmek gerekiyor. Peki bunun yöntemi nedir? O nedenle, bizim mimar olarak ne tür tipolojiler üreteceğimiz de önem taşıyor. Bu çoğalan nüfus karşısında, ezbere gelen

konutlaşmayı, yapılaşmayı da tartışarak dönüştürmek zorundayız. Belki konuda kentsel ölçeğe geçtim ama bence cevabı orada aramak gerekiyor ki sonra mimarlar da bu makro durumlara tekil yapıları üzerinden mikro ölçekte doğal katmanlarla yanıt vermeye başlasınlar.

PD: Bu bağlamda mimarlık eğitimine yönelik ne söylemek istersin?

MA: Bugünün öğrencilerini eğitmek bundan sonraki 20 yıla hizmet etmek oluyor. Çünkü siz onlara bilgi aşıyorsunuz. Bir şeyi merak etmelerini sağlıyorsunuz. Karşınızda 100 kişi varsa, 3'ü ilgilense yeter zaten; önemli kapıları açarlar. Atölye çalışmasının önemi de buradan geliyor. Kurumların gücü var; sadece devlet kurumlarından da bahsetmiyorum; derneklerin, çeşitli organizasyonların, özel firmaların maddi güçleri var, belli yatırımlar yapıyorlar. Araştırma ve üretime bu bağlamda önem verdikleri sürece, bizler de onlara katkı sağladığımız sürece merakın ve gelişimin önünü açacağız. Sadece serzenişte bulunmak yerine yapmak gerekiyor. Yoksa şikayet edecek çok şeyimiz var. Benim yaklaşımım gördüğüm ya da doğru bulmadığım konuları yaparak düzeltmek, elime fırsat geçtiğinde de kendimce doğru olduğunu düşündüğüm şekilde önünü açmak yönünde.

PD: Söyleşimizin son noktası olarak şunu söylemek isterim: Melike Altınışık'a dair benim ilgimi çeken ve bana en çok dokunan yer tam da burası. Nerede ve nasıl bir dünyada yaşadığımızı biliyoruz. Bunu tekrar tekrar en olumsuz yönleriyle tarif etmeye gerek yok. Ayakta durmanın ve nitelikli üretimler içinde bulunmanın, araştırmanın,

heyecan duymanın, iyileştirici işler yapma motivasyonuna sahip olmanın önünü açan seninki gibi bir duruşa sahip olmak olsa gerek. Bu duruş da önemli bir mesaj iletiyor.

MA: Bana bu profil dosyası daveti geldiğinde ilk tepkim, "Ne yaptım ki ben? Daha çok erken!" demek oldu. Sizlerden bu sözleri duymak benim için çok değerli. Yine de gerçekten "Ne yaptım?" diye soruyorum kendime. Ama galiba yaptığım en önemli şey bahsettiğimiz bu projeler filan değil, yılmadan devam edebilmek.

■ **Pelin Derviş, Mimar, Bağımsız Araştırmacı, Editör, Küratör.**

Notlar:

- 1 "Tasarımı Tasarlamak / Melike Altınışık ile Söyleşi", İstinye Mimarlık, *YouTube*, 24.04.2021: [https://www.youtube.com/watch?v=6geqOWIuLzk].
- 2 "Mimarlıkta Sürdürülebilir Olmak İçin Önce İnsanın Sürdürülebilirliği Düşünmeli", *İnşaat Dünyası*, sayı 458, Temmuz 2021, s. 68-72: [https://www.insaatdunyasi.com.tr/bolumler/mimari-tasarim/melike-altinisik-mimarlikta-surdurulebilirlik-icin-once-insanligin-surdurulebilirliigi-dusunulmeli/].
- 3 *Mimarlık*, sayı 51, 1968: [http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=104].
- 4 Peter Wohlleben, *Ağaçların Gizli Yaşamı*, çev.: Ali Sinan Çulhaoğlu, Kitap Kurdu Yayınları, İstanbul, 2018.
- 5 Melike Altınışık, Samer Chamoun, Daniel Widrig, *Morphê: MRGD*, ed.: Guy Lafranchi, Springer-Verlag, Viyana, 2008.
- 6 Bkz.: [https://mimmel.com].
- 7 4. Uluslararası Antalya Mimarlık Bienali, 23 Eylül-15 Ekim 2017: [http://www.iaba.com.tr].
- 8 "Motion in the Shell", 4. Uluslararası Antalya Mimarlık Bienali, Antalya, 2017: [https://www.melikealtinisik.com/2-index/142-motion-in-the-shell].
- 9 17. Betonart Mimarlık Yaz Okulu, 17-27 Temmuz 2018: [https://betonart.com.tr/summer-school/betonart-mimarlik%4%B1k-yaz-okulu/2018].
- 10 "Achrome[scape]", Betonart Mimarlık Yaz Okulu, Kayseri, 2018: [https://www.melikealtinisik.com/2-index/144-achrome-scape].